

II

Patrimoni cultural, béns culturals i tècniques de protecció (tretos generals de la seva normativa)

MIQUEL COCA PAYERAS

1.- NOCIÓ DE PATRIMONI HISTÒRIC: ELEMENTS QUE L'INTEGREN

La noció de patrimoni històric, o patrimoni cultural o artístic, trilogia denominativa recollida a l'article 46 de la Constitució espanyola (CE), o, fins i tot la del patrimoni monumental, afegida a l'article 149.1.28a., és el resultat d'una llarga decantació històrica avui ja plenament consolidada a tots els ordenaments jurídics. No obstant això, és una noció poc elaborada; les lleis, a tot el món, la solen evitar. En general, les legislacions es decideixen bé per referir-se als elements o a les realitats que l'integren, bé per ressaltar-ne els aspectes que justifiquen un tractament jurídic diferenciat.

Totes dues coses es donen també a la nostra actual Llei del patrimoni històric (LPH), del 1985, el preàmbul de la qual comença afirmant que: "El patrimoni històric espanyol és el principal testimoni de la contribució històrica dels espanyols a la civilització universal i de la seva capacitat creativa contemporània". I, després, a l'article 1.2, sens definir què és aquest patrimoni, es realitza una enumeració dels elements que l'integren.

Abans d'entrar en aquest elenc de la nostra LPH, convé esmentar l'existència de diferents tècniques jurídiques a aquest respecte.

1.1.- Les tècniques legislatives de determinació dels elements integrants del patrimoni històric o cultural

Les tècniques adoptades per determinar els elements integrants del patrimoni històric o cultural en els diferents ordenaments jurídics són, essencialment, tres, les quals, de vegades, apareixen entrelaçades, i són: la de comunitat, la d'assignació o classificació i la de categorització.

La tècnica de connumeració és casuística, rau en la inclusió en el patrimoni d'únicament aquells béns o aquelles obres que són enumerades com a integrants d'aquests. És la tècnica pròpia de les legislacions de la *Commonwealth*, directament entroncades amb el disseny jurídic anglès, que és, essencialment, casuista i poc donat al conceptualisme. El risc evident de deixar fora de l'enumeració algun tipus de bé s'intenta pal·liar acudint a diferents expedients. Per exemple, l'afirmació de la no exhaustivitat de l'enumeració, o les clàusules legals d'analogia.

La tècnica d'assignació consisteix a incloure en el patrimoni únicament aquells béns que han estat objecte d'una decisió específica a aquest respecte per l'autoritat competent. Normalment, aquesta declaració suposa la inclusió del bé en un catàleg o inventari. És una tècnica dotada d'una gran seguretat jurídica, esvaïdora de tots els dubtes interpretatius sobre si un bé forma part o no del patrimoni, però, alhora, de molt difícil actuació pràctica en termes d'eficàcia per dues raons. Primerament, perquè els poders públics encarregats de la classificació tenen gran dificultat per conèixer els possibles elements o béns integrables al patrimoni existents al seu territori. En segon lloc, perquè abans de l'assignació del bé al catàleg o inventari, aquest es troba legalment desprotegit. Per aquestes raons, aquesta tècnica, adoptada inicialment a França pel que fa als immobles, s'utilitza avui combinada amb d'altres i, sobretot, amb l'establiment d'unes garanties de protecció del bé des de que s'inicia el tràmit administratiu o judicial que porta a l'assignació o classificació.

Finalment, la tècnica de categorització o conceptual es redueix a una descripció genèrica dels elements dels quals s'entén que conformen el patrimoni, a través de categories de béns. Aquesta ha estat la tradicionalment adoptada a la legislació espanyola des del 1926 i, en realitat, és també, essencialment, l'adoptada per la LPH del 1985, combinada amb ribets de les altres tècniques. Avui dia, com hem dit abans, els sistemes de determinació no són, en general, unívocs, sinó que combinen diversos elements. Un exemple d'això el tenim a la Convenció de la UNESCO del 1970 (ratificada per Espanya), que adopta una tècnica conceptual o categoritzada arranjada amb aspectes de connumeració.

1.2.— *El sistema de categorització genèrica de la nostra LPH*

Com acabam d'assenyalar, la LPH actualment vigent s'ha servit, com a criteri bàsic, d'una tècnica de categorització d'abast ampli, malgrat que no li falten trets de les altres dues, tal com veurem més endavant.

L'article 1.2, com hem dit abans, és el dedicat a la determinació dels elements que integren el patrimoni sobre la base de quatre grans categories de béns.

Primerament, s'esmenten una sèrie de béns mobles i immobles qualificats per un factor d'ordre social o col·lectiu clarament aliè a la materialitat d'aquests, com és el del seu interès o de l'específica utilitat col·lectiva. Característica aquesta que, com veurem més endavant, acaba essent l'essencial d'aquests béns. En concret, se citen fins a set interessos específics: artístic, històric, paleontològic, arqueològic, etnogràfic, científic o tècnic. No cal dir que alguns són clarament redundants i tots jurídicament indeterminats, llevat dels d'interès etnogràfic que, als articles 46 i 47, són delimitats sota la nota que són "expressió

rellevant de la cultura tradicional del poble espanyol en els seus aspectes materials, socials o espirituals”, i, en concret, l'arrelament i la tradició. A més, l'article 47.3 inclou en aquest grup, juntament amb béns mobles i immobles, “co-neixements i activitats” de molt difícil enquadrament jurídic.

El segon bloc és descrit com a un patrimoni, una mena de subpatrimoni, l'anomenat “patrimoni documental i bibliogràfic” que, més endavant, a l'article 48.1, és perfilat com a un conjunt de béns, en concret aquells que “reunits o no en arxius o biblioteques, se'n declari integrants en aquest capítol”. Els criteris que utilitza la LPH a aquest respecte són diversos i permeten una determinació jurídica més precisa que la dels del primer bloc: el suport material (art. 49.1 per als documents, 50.1 per al material bibliogràfic i 50.2 per als materials àudio-visuals), la coexistència formant una unitat o agrupació (49.2 i 50.1), l'antiguitat (49.3.4 i 5) i el nombre d'exemplars existents (menys de tres, art. 50.1 i 2).

El tercer bloc, el componen un tipus concret d'immobles: les zones i els jaciments arqueològics. I l'article 15.5 n'assenyala els trets legals definitoris: “el lloc o paratge natural en què hi ha béns mobles o immobles susceptibles de ser estudiats amb metodologia arqueològica, hagin estat extrets o no i tant si es troben a la superfície, al subsòl o sota les aigües territorials espanyoles”, dicció reiterada a l'article 40.1 de la mateixa llei.

El darrer bloc també fa esment dels immobles, concretament de llocs naturals, jardins i parcs, qualificats novament per les notes de valor artístic o històric i amb l'afegit d'una de nova: el valor antropològic. Al seu torn, aquests, si són declarats d'interès cultural (categoria a la qual ens referirem més endavant), poden accedir a la categoria jurídica de “monuments”, “jardí històric”, “conjunt històric” i “lloc històric” (art. 14.2 de la LPH).

En suma, la LPH, sense definir allò que és el patrimoni cultural o històric, el dota d'un contingut amplíssim, desconegut a la nostra història legislativa, sota el disseny (confessat al propi Preàmbul) d'“assegurar la protecció i de fomentar la cultura material deguda a l'acció de l'home en sentit ampli”, i concep aquest patrimoni com a “un conjunt de béns que per si mateixos han de ser apreciats, sens establir limitacions derivades de la seva propietat, el seu ús, la seva antiguitat o el seu valor econòmic.”

1.3. Els béns culturals i les seves categories

Aquests béns que integren, segons la LPH, el patrimoni històric o cultural espanyol són, en suma, els que modernament s'anomenen “béns culturals”; denominació aquesta que arrenca de la doctrina italiana (GIANNINI) i de la Convenció de l'Haia del 1954 (per a la defensa d'aquests béns en cas de conflicte armat), internacionalment sancionada per la UNESCO tant a la Convenció del 1970 (mesures per prohibir i impedir la importació, l'exportació i la transferència de propietats il·lícites de béns culturals) com a la del 1972 (protecció del patrimoni mundial, cultural i natural).

L'adopció d'aquesta nomenclatura, apuntada a l'actual LPH, permet de dotar de perfils unitaris tota aquesta amalgama de béns que són inclosos en l'anomenat patrimoni cultural, i revela a més clar disseny de política legislativa.

A més, dins els béns culturals, la nostra LPH n'estableix una categoria especialment transcendent. Són els anomenats "béns d'interès cultural", en què es pretén d'incloure aquells que "de forma més palesa, requereixin protecció" (vegeu el Preàmbul), per tal d'atorgar-los una major protecció i tutela, una "singular protecció i tutela" (art. 9.1). La tècnica que s'adopta per a la seva determinació no és la de categorització sinó la de connumeració i la de classificació. Així, l'article 9.1 clarifica que els béns declarats d'interès cultural poden ser-ne "per ministeri d'aquesta llei o mitjançant reial decret". Aquesta darrera possibilitat, que apareix com a resultat de la incoació i la tramitació d'un expedient, extensament regulada tant a la LPH (art. 9 a 13) com el seu Reglament (RD 111/86, art. 11 a 20), ens situa davant la tècnica de classificació o assignació. I la previsió de declaració d'interès cultural per la mateixa LPH implica l'admissió fragmentària de la tècnica de connumeració. Un exemple d'això el tenim a l'article 40.2 que declara béns d'interès cultural "les coves, els recers i els llocs que continguin manifestacions d'art rupestre".

Finalment, hi ha una categoria específica de béns culturals mobles, intermèdia entre els ordinaris i els declarats d'interès cultural, que és la dels inventaris (Inventari General, article 26.1; novament, tècnica de classificació), i aquests són els que, sense haver rebut aquella declaració, tenen "singular rellevància".

2. OBJECTIUS DE POLÍTICA LEGISLATIVA RESPECTE DELS BÉNS CULTURALS

Els béns culturals, com a integrants del patrimoni cultural o històric, són objecte d'una política legislativa especial, ja apuntada en part.

D'entrada, la pròpia categoria dels béns culturals denota una arrelada distinció de la dogmàtica jurídica: aquella entre coses i béns. Les coses es corresponen a realitats tangibles, mentre que els béns responen a la idea d'utilitat. D'aquí que sobre una mateixa cosa puguin aparèixer diversos béns, atès que és factible obtenir-ne diverses utilitats. Així, per exemple, el retaule de la passió del Convent de Santa Clara és un bé patrimonial en la mesura en què és, o pot ser, objecte de relacions jurídiques de contingut econòmic: relacions de pertinença (titularitat real, obligacional...) i de tràfic (venda, donació, etc.). Però, alhora, és un bé cultural, pertany al patrimoni cultural, pot ser un bé moble d'interès artístic i històric, la qual cosa, tècnicament, vol dir que és un bé subjecte o destinat a una utilitat col·lectiva o social, destinat, tal com afirma expressament l'article 4.1 de la LPH, a l'acompliment d'una "funció social". La nostra LPH ha begut, sens dubte, en aqueixes fonts dogmàtiques, com ens n'aclearia l'afirmació preambular que els béns que integren el patrimoni cultural "han esdevingut patrimonials degut exclusivament a l'acció social que compleixen, directament derivada de l'estimació amb què els mateixos ciutadans els han revalorat."

Aquesta utilitat o gaudi col·lectiu, certament, és d'escassa entitat jurídica, però d'elevat valor social. De vegades, roman reduïda a la mera contemplació o presa de contacte o, com diu l'article 2.1 de la LPH, a l'"accés de tots els ciutadans", assenyalat, a més, com a objectiu últim seu. Utilitat i gaudi col·lec-

tius que es formulen, novament, al Preàmbul de la LPH: "que un nombre cada vegada major de ciutadans puguin contemplar i gaudir de les obres que són herència de la capacitat col·lectiva d'un poble". Precisament, tota la problemàtica del règim jurídic dels béns culturals rau en cohonestar aquesta dualitat: patrimonialitat-utilitat col·lectiva.

Per adobar la tensió entre aquests dos pols, hi ha tota una sèrie d'instruments tècnics, als quals ens referirem més endavant, que parteixen d'un imperatiu lògic: perquè sigui factible aquesta utilitat o aquest gaudi col·lectiu mínim, cal que aquests béns existeixin i que existeixin a l'àmbit territorial propi, d'on resulta que cal evitar-ne la desaparició o el menyscapte, que cal protegir-los, defensar-los, conservar-los. Aquí apareix l'objectiu bàsic de la política legislativa a l'entorn d'aquests béns. La protecció o conservació és la finalitat nuclear de tota la legislació a aquest respecte, tal com ho indiquen l'article 46 de la CE i l'article 1.1 de la LPH. I, a aquesta idea de protecció, es contraposa la d'espoliació, definida a l'article 4 com a "tota acció o omissió que posi en perill de pèrdua o de destrucció" algun valor d'aquests béns. Cal matisar, però, que això no és exclusivament un objectiu de política legislativa, sinó que la seva situació a l'article 46 de la CE el converteix, com veurem més endavant, en un principi rector de la política social i econòmica de l'Estat i, en conseqüència, vincula els poders públics en qualsevol dels seus àmbits d'actuació, no només en el legislatiu.

A més, les modernes legislacions no s'accontenten amb la conservació del que hi ha, sinó que aspiren a objectius més ambiciosos. Concretament, el nostre article 46 de la CE parla d l'"enriquiment" del patrimoni cultural, i l'article 1.2 de la LPH situa també com a objectiu l'"acreixement". I, més encara, es fa esment de la "transmissió a generacions futures" dels bens culturals: més que un disseny de política legislativa separable dels dos primers, en realitat, els modalitza. És a dir, aquests béns han de ser conservats, protegits i augmentats perquè puguin subsistir i ser transmesos a les generacions futures.

3. LES TÈCNIQUES DE PROTECCIÓ

La Declaració d'Amsterdam que resulta del Congrés sobre el Patrimoni Arquitectònic Europeu, fixà tres grans tècniques o mitjans de protecció del patrimoni: les tècnico-legislatives, les econòmiques i les educatives. Sobre aquest patró, la nostra LPH, al Preàmbul, es refereix a la necessitat d'una política adequada per gestionar amb eficàcia el patrimoni històric, política que rau en complementar "l'acció vigilant amb els estímuls educatiu, tècnic i financer". farem esment de manera breu de les mesures financeres i educatives i, amb una mica més de detall, dels instruments jurídics de la protecció.

3.1. *Les mesures econòmiques i educatives*

Els mitjans econòmics destinats a la defensa i la conservació dels béns culturals constitueixen, des d'una òptica realista, el punt d'ancoratge de tota la política al seu entorn. I, alhora, l'explicació de la situació actual del nostre Estat. Cal que meditem sobre una sola xifra comparativa: Espanya, a començaments

de la dècada dels vuitanta, amb un conjunt de béns culturals equivalent als d'Itàlia, dedicava vint vegades menys fons a la seva conservació. Ignor si les xifres han canviat.

En aquest terreny, la progressiva internacionalització dels fons destinats a aquests fins fa palesa una tendència positiva per als estats econòmicament febles, com és la superació dels límits geogràfics de cada Estat; la irrupció, com a idea ja consolidada, que el patrimoni cultural no s'ha de predicar exclusivament d'un Estat sinó del conjunt de tots ells.

En aquesta sentit, la Convenció de la UNESCO sobre la Protecció del Patrimoni Mundial Cultural i Natural del 1972 ja creà el Fons del Patrimoni Mundial. Cal qualificar com a realista el Preàmbul de la LPH quan afirma que malgrat la importància de l'estimació que tinguin els ciutadans envers el patrimoni cultural, aquest es "defensa millor... com més ajuts s'estableixin per atendre'l".

En el terreny educatiu, resulta obvi que és fonamental crear en l'opinió pública el convenciment que el patrimoni cultural és una riquesa comuna i a l'abast de tothom quant al seu gaudi, per la qual cosa és tasca igualment col·lectiva la seva conservació i el seu augment. De fet, els convenis internacionals solen insistir en la necessitat de dur a terme programes educatius, ja que, tal com diu el sovint esmentat Preàmbul de la nostra LPH, el patrimoni cultural "s'acreeix i es defensa millor com més l'estimen les persones que hi conviuen".

En darrer lloc, cal recordar que també internacionalment hom ha insistit en la necessitat de crear o d'afavorir la creació i, si s'escau, el funcionament d'associacions i fundacions privades dedicades a aquests objectius (V.gr., art. 17 de la susdita Convenció de la UNESCO del 1972).

3.2. *Les tècniques legislatives: plantejament constitucional*

Al nostre ordenament jurídic, les tècniques legals de defensa i conservació del patrimoni cultural són diverses. Totes tenen enllaç amb el plantejament constitucional.

Com ja hem assenyalat, la nostra CE, dins els principis rectors de la política social i econòmica, recull, a l'article 46, la garantia, pels poders públics, de la conservació i promoció de l'enriquiment del patrimoni cultural al marge del règim de titularitat (és a dir, tant si és pública com si és privada). La traducció d'aquesta situació constitucional és doble. D'una banda, el reconeixement, el respecte i la protecció d'aquest principi de protecció dels béns culturals (ex. art. 53.3 de la CE) ha d'informar no només la legislació positiva (les lleis, totes, cal que s'inspirin en el manament protector), sinó també la pràctica judicial (se situa així com a un qualificat criteri d'interpretació de les lleis per al jutge) i fins i tot l'actuació dels poders públics (que, en aquest camp, serà reglada per aquest principi protector). La segona traducció és negativa. És a dir, atès que no és una llibertat o un dret fonamental sinó un principi rector, no pot ser directament al·legat davant la jurisdicció ordinària, sinó que només en la mesura en què hi hagi lleis –com la LPH– que ho desenvolupin, aquestes seran les al·legables.

A més, l'article 46 *in fine* estableix que la llei penal sancionarà els atemptats contra aquest patrimoni, tal com fa efectivament el Codi penal, un aspecte de la protecció que aquí obviam.

4. BREU ANÀLISI DE LES TÈCNiques I LES MESURES DE PROTECCIÓ EXISTENTS A LA LLEI DEL PATRIMONI HISTÒRIC ESPANYOL

Les tècniques de protecció que apareixen a la LPH són variades. Unes, afecten directament l'àmbit dels particulars; d'altres, s'articulen com a deures que recauen sobre l'Administració. Entre les primeres cal distingir els manaments i les prohibicions que recauen sobre els particulars (amb les sancions annexes al seu incompliment), les limitacions sobre els titulars de drets o posseïdors d'aquests béns (de diversos tipus) i les de foment o estímul de la conservació (bàsicament tributàries i fiscals, esmentades al Preàmbul i recollides als articles 67 a 74, objecte d'una altra ponència). De l'altra banda, tenim les que compleixen l'Administració a una sèrie d'actuacions determinades tendents a que adopti una actitud de vigilància i eficàcia en la conservació del patrimoni cultural, les quals, malgrat la seva proximitat, tampoc no seran analitzades aquí. Fins i tot esporàdicament hom acut a un tercer tipus d'instrument de gran intensitat: la propietat en mà pública d'aquests béns, com a mitjà més idoni per actuar l'interès social o col·lectiu.

La breu exposició que segueix prescindeix, en la mesura possible, de la problemàtica específica dels béns mobles per raó que és també objecte de la susdita Ponència.

4.1. La propietat pública dels béns culturals

L'atribució al domini públic de l'Estat de la titularitat dels béns culturals és, certament, excepcional. Així, l'article 44.1 de la LPH afirma que "Són béns de domini públic tots els objectes i les restes materials que posseeixin els valors que són propis del patrimoni històric espanyol i siguin descoberts com a conseqüència d'excavacions, remocions de terra o obres de qualsevol tipus o per atzar". Amb això hom està excepcionant expressament el règim d'adquisició de propietat per descobriment de tresor previst a l'article 351 del Codi Civil, que l'atribueix al propietari del terreny o, si s'escau, a aquest i al descobridor. Se substitueix aquesta adquisició de propietat prevista al Codi civil per una indemnització, legalment designada com a "premi en metàl·lic", equivalent a la meitat del valor del bé (art. 41.3). A més, hi ha una atribució directa de propietat a l'Estat dels béns mobles integrats del patrimoni cultural quan siguin exportats sense l'autorització pertinent (art. 29.1).

Juntament amb aquesta atribució directa al domini públic, hi ha dos mecanismes l'àmbit d'actuació dels quals respecte del béns culturals és major, en mans de l'Administració, i que tendeixen, quan són actuats, que aquestes béns ingressin al domini públic. Són l'expropiació i els drets de tempteig i retracte, figures totes dues històricament lligades, en la nostra legislació, a la problemàtica del patrimoni històric i artístic.

En particular, l'expropiació per causa d'interès social té un àmbit variat. En primer lloc, sobre els propis béns declarats d'interès cultural, l'incompliment per part dels seus posseïdors d'una sèrie de deures i obligacions fixats per la LPH (dels quals farà esment a l'epígraf següent) "serà causa d'interès social per a l'expropiació forçosa" (ex. art. 36.4 i 52.2 *in fine*). també, l'article 37.3 la preveu per als casos de risc de destrucció o deteriorament o d'ús incompatible amb

els seus valors. Idèntica possibilitat expropiatòria es dona en relació a aquells immobles que sense ser culturals “impedeixin o pertorbin la contemplació” o “donin lloc a risc” que n’afectin altres de declarats d’interès cultural. A més, l’article 64 preveu que els edificis en què estiguin instal·lats “arxius, biblioteques i museus de titularitat pública, així com els edificis o terrenys en què s’hi hagin d’instalar, podran ser declarats d’utilitat pública a fi d’expropiar-los”, declaració que pot arribar als confrontants.

Els drets de tempteig i retracte, per al cas d’una projectada alienació (tempteig, art. 38.2) o d’una alienació realitzada (retracte, art. 38.3) d’un bé declarat d’interès cultural o inventariat, ja sigui en venda ordinària o en pública subhasta, tanquen el conjunt d’instruments jurídics en mans de l’Administració per accedir a la propietat d’aquests béns. Sabem que el cost econòmic de la utilització tant de la via expropiatòria com de la dels drets d’adquisició preferent les fainhàbils perquè l’Administració pugui basar-hi la seva política general en matèria de patrimoni cultural; queden reservades per a béns i transaccions o situacions molt especials.

4.2. *Els límits i les limitacions dels drets dels particulars que recauen sobre béns culturals*

Si deixam al marge l’existència de drets de tempteig i retracte en mans de l’Administració, la qual cosa suposa un límit al poder de disposició dels propietaris dels béns culturals, la situació de titularitat real d’un d’aquests béns i fins i tot la mera situació de posseïdor —tal com veurem d’aquí a un instant— comporta una sèrie de límits i limitacions pel que fa al contingut general d’aquests drets o situacions. La mateixa LPH declara que aquests titulars o posseïdors de béns culturals estan subjectes al “compliment de deures” i se’ls imposen “càrregues” (art. 69.1).

Tal volta, les càrregues de menor intensitat que recauen sobre aquests titulars són les de notificació i autorització. És a dir, per a determinats actes que cal realitzar sobre un bé cultural es requereix una notificació prèvia a l’Administració competent. Això passa quan es tracta d’alienar un bé declarat d’interès cultural o inventari; notificació que cal fer per possibilitar l’exercici del dret de tempteig (art. 38.1). Quelcom semblant s’ha de dir respecte dels béns mobles (art. 26.4) i especialment dels inventariats, ja que, segons l’article 26.6.c, la transmissió tant *inter vivos* com *mortis causa*, així com qualsevol altra modificació en la seva situació “s’haurà de comunicar a l’Administració competent”.

De vegades, el que exigeix la LPH no és una simple notificació sinó qualche cosa més: una autorització administrativa. Autorització que sol anar acompanyada de prohibicions que suposen límits a les facultats de disposició o gaudi del propietari. En concret, per exportar béns culturals inventariats o de més de cent anys (art. 5.2), ja que l’exportació dels declarats d’interès cultural o en el seu entorn, o per col·locar qualsevol rètol, senyal o símbol (art. 19.1 i 2, art. 22.1), que s’exigeix una autorització prèvia sense la qual no es pot atorgar la corresponent llicència d’obres (art. 23.1). Cal afegir a tot això la prohibició de col·locar qualsevol tipus de “publicitat comercial” (no entenc perquè només es prohibeix la comercial), cables, antenes i conduccions aparents. Endemés, s’ha de tenir en compte que la sola incoació de l’expedient de declaració d’interès cultural

respecte d'un immoble determina ja un important efecte urbanístic: "la suspensió de les corresponents llicències municipals de parcel·lació, edificació o demolició a les zones afectades, així com els efectes de les ja atorgades" (art. 16.1). Per tancar l'apartat d'autoritacions, cal treure a col·lació d'exigència d'una d'elles perquè el titular d'un bé declarat d'interès cultural o inventariat dugui a terme "qualsevol canvi d'ús" (art. 36.2, *in fine*).

Altres càrregues són del tipus *in patiendo*, ço és, consisteixen en el deure de suportar determinades actuacions. Concretament (a l'art. 13.2), tot referint-se als béns declarats d'interès cultural, es declara que els propietaris, els titulars de drets reals limitats (usdefruit, censos...) o "qui els posseeixi per qualsevol títol" (per exemple, un arrendatari), estan obligats a permetre i facilitar una triple activitat: la inspecció per part dels organismes competents, l'estudi als investigadors i, també, la visita pública (o bé, substitutòriament, el dipòsit en un lloc per a l'exhibició). Les dues primeres activitats, també han de suportar-les els posseïdors de béns del patrimoni documental i bibliogràfic (art. 52.3 i 4) i els de béns mobles inclosos a l'Inventari General (art. 26.6.a i b). Finalment, en el camp d'aquest tipus de càrregues cal esmentar la de suportar les excavacions o prospeccions arqueològiques, l'execució de les quals pot ser ordenada per l'Administració competent "a qualsevol terreny públic o privat del territori espanyol en què es pressuposi l'existència de jaciments o de restes"; que a aquests casos es determina una indemnització per al particular afectat (art. 43).

En darrer lloc, hi ha una sèrie de límits de gran intensitat a les facultats de disposició i gaudi dels titulars. Uns, s'articulen tècnicament com a prohibicions, i d'altres, com a deures. D'entre els primers, cal fer esment de la inseparabilitat del seu entorn, que afecta els béns declarats d'interès cultural. Això implica un clar límit a la facultat de disposició material i, en concret, a la que permet a tot titular d'un bé de decidir-ne la ubicació, ja que (ex. art. 18) "No es podrà procedir al seu desplaçament o a la seva remoció tret que resulti imprescindible per causa de força major o interès social". En aquesta seu caldria incloure també el límit que a la facultat de gaudi suposa la modalització que s'estableix respecte de la utilització dels béns declarats d'interès cultural i els mobles inventariats, ja que l'article 36.2 la subordina que "no es posin en perill els valors que n'aconsellen la conservació", i que el 37.3 preveu com a causa justificativa d'interès social per a l'expropiació un "ús incompatible amb els seus valors". Modalització de l'ús, reiterada respecte dels posseïdors de béns del patrimoni documental i bibliogràfic quan s'exigeix que aquests siguin destinats "a un ús que no n'impedeixi la conservació" (art. 52.1, *in fine*).

Tot i això, l'instrument tècnic de més envergadura que utilitza la LPH per concretar aquests límits és el de la imposició de deures. Deures que, tal com ja hem avançat, no només recauen sobre el propietari sinó també, si s'escau, sobre els titulars de drets i sobre els posseïdors dels béns culturals (arg. art. 36.1 i 52.1). Concretament, són tres els deures legalment establerts.

En primer lloc, el de conservació, que limita en aquest camp el poder de disposició material del seu titular. És un deure, d'altra banda, que atany directament l'objectiu essencial de la política legislativa que, tal com hem vist, guia tot el règim jurídic d'aquests béns. Mentre que l'article 36.1 parla en general del deure de conservar-los, l'article 52.1, referit al patrimoni documental

i bibliogràfic, referma aquesta idea quan parla de l'obligació de "conservar-los" i de la de "protegir-los".

En segon lloc, apareix el deure de manteniment, lligat a l'anterior i que tradueix jurídicament l'obligació de fer front a les reparacions i a les despeses necessàries per a la seva conservació. Aquí, la LPH preveu (art. 36.3) tres mecanismes en mans de l'Administració, que tendeixen a l'assoliment efectiu dels objectius que hom persegueix amb aquest deure de manteniment. Primerament, la possible concessió, per part d'aquella, d'un "ajut amb caràcter de bestreta reintegrable, que en el cas de béns immobles serà inscrit al Registre de la Propietat", entès com a crèdit refaccionari. A més, es preveu l'execució d'aquestes reparacions o obres, de manera subsidiària, per part de l'Administració quan els titulars no les duguin a terme. I fins i tot la realització de les reparacions per l'Administració de manera directa "si ho requereix així la més eficaç conservació dels béns".

En tercer lloc, el titular d'aquests béns suporta el deure de custòdia (art. 36.1) expressat també com el deure de "mantenir-los en llocs adequats" (art. 52.1). En realitat, la custòdia és quelcom més que el simple manteniment en llocs adequats, ja que imposa al titular no només aquest deure d'adequar la situació diligent en la seva vigilància, sigui de manera directa o sigui fins i tot a través de la instal·lació d'estrís de seguretat o de la contractació de serveis a aquest respecte. Sens dubte, aquesta és una onerosa seqüela per al titular d'aquests béns, inimaginable en l'àmbit dels drets reals que recauen sobre béns ordinaris. No podem justificar fins i tot la declaració d'utilitat pública, amb el fi d'expropiació, dels edificis o dels terrenys confrontants (art. 64 LPH).

Aquest tríode de deures o obligacions es veu reforçat per raó de la seva exigibilitat a l'esmentada previsió legal (art. 36.4 i 52.2) que el seu incompliment pels titulars de béns declarats d'interès cultural o de béns del patrimoni documental i bibliogràfic "serà" (art. 36.4) o "podrà ser" (art. 52.2) causa d'interès social per a l'expropiació forçosa d'aquests béns.

4.3. *Els manaments i les prohibicions d'actuar que recauen en general sobre els particulars*

El cercle d'afecció a l'àmbit jurídic dels particulars en matèria de patrimoni cultural no s'exhaureix amb la situació de titularitat sobre un bé cultural. Hi ha també una projecció d'abast més vast que involucra subjectes que no ostenten cap titularitat sobre aquests béns, projecció lligada a la idea, expressada al Preàmbul, que el "patrimoni històric espanyol és una riquesa col·lectiva".

Les manifestacions d'això són diverses. Així, per exemple, les persones o entitats que es dediquen habitualment al comerç de béns mobles culturals, estan obligades a formalitzar davant l'Administració un llibre de registres de les transmissions realitzades d'aquells (art. 26.4 *in fine*). O qui pretengui realitzar excavacions o prospeccions ha de ser expressament autoritzat per fer-ho i ha de ser controlada la seva actuació quant a "coherència... professionalitat i interès científic" (art. 42.1), i roman obligat a lliurar els objectes obtinguts (art. 42.2). Un darrer exemple: qui, per la funció que exerceix, tingui al seu càrrec documents integrants del patrimoni documental, està obligat "quan cessi en les se-

ves funcions, a lliurar-los a qui el substitueixi... o a trametre'ls a l'arxiu que els correspongui" (art. 54.1).

I, finalment, i com a derivació òbvia de l'avinença que el patrimoni cultural és una riquesa col·lectiva, la LPH estableix que les persones "que observin perill de destrucció o deteriorament" en un d'aquests béns, tenen el deure de "fer-ho saber en el menor temps possible" (art. 8.1), així com que l'acció per exigir el compliment d'aquesta llei és pública.